

Kineski Zidin utrostručio je proizvodnju u borskim rudnicima - a to je pogoršalo ionako teško zagađenje. Sagovornici DW kažu da novac koji se od toga sliva u srpsku kasu nije dovoljan ni da pokrpi štetu koja nastaje.

Ispod grada rudnik, oko grada rudnik, a iznad grada vazduh toliko zagađen da je Bor na mapi Evrope ekološka crna tačka. „Imamo privilegiju da udišemo ceo periodni sistem elemenata“, tako se šale meštani Bora i okolnih sela.

Pošalica nije daleko od istine. Grad Bor podignut je na temeljima rudnika bakra i decenijama živi od rudarstva. Međutim, studije su pokazale da zbog zagađenja iz topionice koja je smeštena u samom centru grada Borani žive u proseku deset godina kraće.

Kada je rudnik 2018. godine prešao iz državnih u ruke kineske kompanije „Zidin“, situacija se dodatno pogoršala.

„Oni su povećali eksploataciju rude za 300 procenata. Povećali su maksimum topljenja rude u topionici i sada traže proširenje topionice za 250 procenata“, kaže Snežana Šerbula, šefica katedre za zaštitu životne sredine Tehničkog fakulteta u Boru.

Kopovi su tako počeli da se šire, a sa njima i jalovišta. Detonacije su postale učestalije i razornije, a zagađenje je dostiglo rekorde. Već s prvim proširenjem kapaciteta topionice, koncentracije kancerogenog arsena u vazduhu su porasle na 90 puta više od dozvoljenih.

„Ako se ovako nastavi, pretpostavka je da bi životni vek Borana mogao da se skрати i za 25 godina“, tvrdi Šerbula u razgovoru za DW.

Ima li barem benefita?

Ipak, u Boru gotovo da nema porodice u kojoj bar jedan član nije zaposlen u rudniku i dobro znaju da od rudnika zavisi i njihova egzistencija. „Ali osim toga što su ljudi koji su tamo zaposleni obezbedili svoju egzistenciju, veoma je teško identifikovati ostale benefite za Srbiju“, kaže za DW Stefan Vladislavljev iz Beogradskog fonda za političku izuzetnost. On godinama pomno prati odnose Srbije i Kine.

„Profit od prodaje i izvoza ostvaruje kineska kompanija, a glavno tržište na koje se ta ruda izvozi je tržište Kine. Nakon što je Zidin preuzeo rudnik, bakar je postao broj jedan izvozni proizvod iz Srbije u Kinu i očigledno je da se radi o sprezi u kojoj celokupan profit ne ostvaruje Srbija, već kineska kompanija koja samo posluje u Srbiji“, objašnjava Vladislavljev. Direktni profit Srbija bi mogla da ostvari kroz rudnu rentu, odnosno naknadu za korišćenje državnih resursa. Ali da li je i koliko kineska kompanija do sada uplatila u državni budžet - Ministarstvo rudarstva i energetike nije odgovorilo na upit DW.

Zakonski, rudna renta u Srbiji iznosi pet odsto od prihoda koje je ostvarila firma koja eksploatiše, i predstavlja jednu od najnižih u Evropi. „To ne samo da ne predstavlja prihod, nego suštinski ne pokriva ni štetu koja se direktno pričinjava zemljištu i drugim granama

koje se u okolni rudnika gase“, ocenjuje advokat Sreten Đorđević koji se specijalizovao za pravo u oblasti životne sredine.

„Zidin“ sam računa rudnu rentu

Drugi problem je što rudnu rentu firme same obračunavaju. Zakon predviđa da firme Ministarstvu rudarstva i energetike redovno dostavljaju podatke o količini eksploatisanih mineralnih sirovina i prihodima od prodaje i na osnovu toga same utvrđuju koliku rudnu rentu bi trebalo da plate.

Takav model nije neobičan, ali podrazumeva ozbiljne državne mehanizme koji bi reagovali u slučaju da se pravila ne poštuju, objašnjava profesor Tehnološko-metalurškog fakulteta Petar Đukić. „Ali ako je neko toliko ekonomski moćan, a Kina je najmoćnija ekonomija sveta, onda ne mora da poštuje sve standarde koji su potpisani u ugovoru“, kaže Đukić.

Tako i rudna renta može da bude i manja od propisanih pet odsto. „U smislu: evo prijavite da ste manje iskopali, manje prihodovali, i to se vrlo često toleriše u zavisnosti od toga ko je koliko jak“, tvrdi Đukić.

To je utvrdio i izveštaj državnog revizora iz 2019. godine, u kom se navodi da nadležni organi nisu u dovoljnoj meri vršili kontrolu podataka o količini eksploatisanih sirovina, prihodima, niti obračunima za naknadu, zbog čega se sumnja da su obaveze nosilaca eksploatacije potcenjene.

„U odgovoru republičke inspekcije na pitanje zašto nije izvršena korekcija kontrolnih listi, navedeno je da inspekcija zbog ograničenja, pre svega kadrovskih, nije mogla ozbiljno pristupiti analizi kontrolnih listi“, navodi se u izveštaju Državne revizorske institucije. Ni Đorđević nije iznenađen. „Ministarstvo ima samo tri inspektora na teritoriji Srbije. Nezamislivo je da ta tri inspektora od kojih svaki pokriva jedan ogroman sektor, mogu imati bilo kakav autoritet i blagovremeno i periodično sprovoditi inspekciji nadzor“, ocenjuje advokat.

Kina je važan strateški partner

Ali kineski investitori i nisu tu zbog ekonomskih, već političkih interesa, ocenjuju sagovornici DW. „Srbija se u prethodnih nekoliko godina umnogome oslanjala na Kinu i mnoge stvari koje se tiču infrastrukture u Srbiji su urađene uz pomoć kineskih kredita i kineskih kompanija i više je nego očigledno da su ti krediti došli uz političku povezanost“, ocenjuje Stefan Vladisavljev.

Kina je tako sebi obezbedila sirovinu, a Srbija privid ekonomskog razvoja. Životna sredina je u toj podeli kolača izgleda ostala prepuštena slučaju, jer u ugovoru o prodaji RTB-a Bor Srbija je kineske partnere oslobodila bilo kakve obaveze u vezi sa zaštitom životne sredine.

A građani? Šta će biti s njima kad nestane rude ili kad ona bude neisplativa? „Svaka zemlja

koja vodi računa o održivosti svoje ekonomije formira takozvani fond tranzicije s rudarstva na neku drugu granu – poljoprivredu ili turizam recimo, jer je rudarstvo uvek ograničena privredna grana“, objašnjava profesor Đukić.

Od siromašnih zemalja poput [Srbije](#), međutim, takva strateška rešenja se ne očekuju „One gledaju samo da se premosti situacija i da se po malo krčmi ono što je ostalo, a to na duge staze, čini mi se, nije dobra strategija i ako se ovakav trend eksploatacije nastavi, nisu nam perspektive bog zna kakve“ zaključuje Đukić.

Izvor: DW